

усіх цих явищ, колишні дисиденти, в певному розумінні цього слова, залишаються дисидентами і в сучасній Україні. Така ситуація, в свою чергу, значно ускладнює якісний, «здоровий» розвиток суспільства та унеможлиблює виконання багатьох його функцій.

1. Гавел В. Відповідальність інтелектуала / В. Гавел. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n10texts/havel.htm>. 2. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І. Дзюба – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 336 с. 3. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1995. – 224 с. 4. Мангейм К. Проблема інтелігенції: Исследование ее роли в прошлом и настоящем / К. Мангейм // Мангейм К. Избранное: Социология культуры. – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – С. 94–233. 5. Міхнік А. Сповідь наверненого дисидента / А. Міхнік // У пошуках свободи. К.: Дух і літера, 2009. – С. 403–416. 6. Пахльовська О. Українські

шістдесятники: філософія бунту / О. Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65–84. 7. Сверстюк Є. Собор у ристуванні / Є. Сверстюк – Париж – Балтимор: Українське видавництво Смолоскип ім. В. Симоненка, 1970. – 173 с. 8. Ткачук О. Розмова про Український культурологічний клуб // Українська Гельсінська Група у спогадах і документах / Упоряд. О. Шевченко. – Київ: Ярославів Вал, 2012. – С. 153–164. 9. Україна літа 1977-го // Український правозахисний рух. Документи і матеріали / Упоряд. О. Зінкевич. – Торонто, Балтимор: Українське видавництво Смолоскип ім. В. Симоненка, 1978. – С. 19–28. 10. Bourdier P. The forms of capital / P. Bourdier. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>. 11. Havel V. Moc bezmocných / V. Havel // Moc bezmocných a jiné eseje. – Praha: Knižovna Václava Havla, 2012. – S. 96–223. 12. Otáhal M. Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu / M. Otáhal. – Brno–Dolněk, 1999. – 162 s. 13. Prohlášení Charty 77. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libpro.cts.cuni.cz/charta/docs/prohlaseni_charty_77.pdf.

Тетяна Ємець

Особистісний чинник в українському русі XIX століття

Український рух XIX ст. набув визначальної спрямовуючої сили націєтворення завдяки непересічним особистостям, які його започатковували та розвивали.

Ukrainian national movement of the 19th century became the determinant and guiding force of the Nation's Building thanks to the outstanding personalities who founded and developed it.

Епоха романтичного піднесення національної самосвідомості, доба українського національного ренесансу – так називають дев'ятнадцяте століття в українській історії. Це був один із переломних періодів українського націєстановлення не лише у часовому, а й у просторовому вимірі. Адже українство на той момент перебувало на територіях двох імперій, які уособлювали протилежні цивілізаційні спрямування – до демократії (у вигляді конституційної монархії в Австро-Угорській імперії) чи до авторитаризму (навіть скинувши царську владу, новітня «советська» імперія йшла по шляху авторитаризму, абсолютизації влади в одних руках).

Цивілізаційний вибір українства у XIX ст. здійснювався від малоросійства до національного відродження, від асиміляції до державотворення. Визначальну роль у процесі творення модерної національної ідентичності українців відіграв суспільний феномен українського руху. У період, коли завершувалася доба зацікавленості славним козацьким минулим та започатковувалося формування прагнення до суверенної української державності, саме український рух став середовищем трансформації суспільної свідомості. Загалом не чисельний та організаційно не сформований український рух тієї доби набув сили визначальної спрямовуючої сили націєтворення завдяки непересічним особистостям, які його розвивали.

Вивченню українського руху XIX ст. присвячені роботи численних дослідників. Ще на початку XX ст. попередню епоху аналізували такі визначні українознавці як М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Єфремов, І. Крип'якевич, Н. Полонська-Василенко та багато інших. Пізніше добі українського національного ренесансу були присвячені, зокрема, роботи О. Гриніва, Я. Грицака, Я. Ісаєвича, Я. Калакури, І. Огієнка, В. Онопрієнка, М. Поповича, М. Русина.

Започатковувалось національне відродження у непростих умовах наростаючої асиміляторської потуги Російської імперії. Самодержавні владарі, утвердивши свою владу на

території Гетьманщини та повністю скасувавши її інституції, вже не відчували необхідності улещувати малоросів, натомість все чіткіше проголошували імперські зазіхання, викладені згодом щодо української мови у формулі «не было, нет, и быть не может» із сумнозвісного Валуєвського циркуляру. І. Огієнко з гіркотою зауважує: «Українська мова позосталася, як той паралітик при широкій дорозі, – вона була окремою мовою, мовою самостійною, мовою великого народу, але народу, що програв свою державність, тому ніби нездатна для поважнішої літератури [7, с. 190].

Однак, як пише сучасний український мислитель І. Дзюба, XIX століття таки заговорило про Україну. І не лише в минулому, а й у теперішньому та майбутньому часі, коли, з появою у 1798 р. «Енеїди» (першого літературного твору, надрукованого розмовною українською мовою), «козацький сміх Котляревського сповістив про народження нової української літератури, спадкоємиці славних століть» [3, с. 4]. Іван Котляревський (1769–1838), патріарх сучасної української літератури, на думку І. Огієнка, спирався на «щонайменше тисячолітню пісенну творчість українського народу... Ось тому творчість Котляревського не була новиною, – він тільки більше використав власне цю мову народної творчості, поклавши її в основу мови літературної» [7, с. 188].

Із появою «Енеїди» був відновлений розвиток національної української літератури, перерваний у 1720 р. указом Петра I про заборону книгодрукування українською мовою. «Енеїду» всі читали, завчали напам'ять. Малоросійське дворянство, на той час уже в переважній своїй більшості сполонізоване на Правобережжі та зрусифіковане на Лівобережжі, захоплювалось цим твором. Відбувалось це, на слушну думку І. Огієнка, тому, що «в першій чверті XIX ст. українська мова, як спадщина попереднього, була ще широко розповсюджена серед освічених верств в Україні... Українську мову шанували й любили... Через

це «Енеїда» Котляревського легко сильно поширилась, і багато з освічених українців знали її напам'ять» [7, с. 195].

Крім І. Котляревського, який реанімував живу пам'ять про козаччину, справі українського націєтворення посприяла, хоча й мимоволі, царська адміністрація. П.-Р. Маґочій пише, що «між 1785 і 1835 роками імперська влада спочатку визнала шляхетський статус усього козацтва, потім відмовила у ньому, тоді знову надала, але вибірково. Щоб обґрунтувати претензії окремих козаків на статус знаті... прохачі мусили переглянути цілий масив історичних договорів між українськими гетьманами та царями Московії, грамоти польських королів і литовських князів та інші документи, зокрема, літописи, історичні та родинні мемуари, генеалогії та записи місцевих традицій» [6, с. 309]. Тобто, фактично, цим було започатковано широкомасштабне вивчення козацького минулого українців.

Роль досліджень козацької минувшини у пробудженні української національної свідомості малоросійського дрібнопомісного дворянства стала визначальною.

Не менш ваговою була роль етнографічних розвідок. Як вказує І. Огієнко: «народна мова, збережена нам особливо в піснях, – мова чиста, взірцева, далеко краща від мови літературної. Рукописні збірники пісень усе ходили по руках в XVII-XVIII віках, і власне вони робили нашу живу мову невмирущою, і це з неї виріс Котляревський, а трохи пізніш Шевченко» [7, с. 187].

Широко розповсюджене зацікавлення народною мовою та традиціями реалізовувалось у етнографічних дослідженнях та виданні збірок народних пісень. І. Огієнко наголошує на здобутках «Полтавсько-харківської школи» у справі націєстановлення. Він зазначає, що представники цієї українофільської спільноти, записуючи народні пісні, самі учили українську мову. Григорій Квітка-Основ'яненко (1778–1843), Петро Гулак-Артемівський (1790–1865), Олекса Стороженко (1805–1874), Лев Боровиковський (1811–1889), байкар Євген Гребінка (1812–1884), Амвросій Метлинський (1814–1870), Олександр Афанасьїв-Чужбинський (1817–1875) чудово знали народну мову й робили багато для її зростання до рівня літературної мови. Потужну українознавчу діяльність у тодішньому Харківському університеті І. Огієнко пояснює таким чином: «Року 1804-го в Харкові був відкритий перший університет в Україні, і з того часу це місто стало осередком української культури, літератури й мови. Літературний рух був тут дуже жвавий, – зародилася преса, видавалися українські збірники, випускалися книжки, розвивалася літературна мова. Тут розвинувся такий сильний культурний рух, що за перше десятиріччя XIX ст. в Харкові видано половину всього (210 видань), що вийшло за цей час у цілій Росії («Україна», 1927 р., кн. 6, с. 31). Тут же на самому початку XIX ст. остаточно закріпилися назви Україна, український, як наші національні назви. А все це тому, що за законом 1803 р. цензура належала самому університетові, цебто була в українських руках» [7, с. 198].

Не менш вагомим для українського руху стало і відкриття в 1834 р. університету Св. Володимира в Києві. Особливо з огляду на постать його першого ректора Михайла Максимовича (1804–1873), який ще у 1827 р. видав збірку українських народних пісень «Малоросійскія пѣсни». Передмову до цього збірника І. Огієнко пристрасно назвав «маніфестом українського народництва»: «Максимовичів збірник став вихідною базою українства; багатьом він відкрив очі на нашу мову й зробив свідомим українцем. Він власне

перший познайомив світ з незрівняною красою української пісенної поезії» [7, с. 201].

М. Максимович першим почав працювати над українським правописом. Продовжив цю справу Пантелеймон Куліш (1819–1897), який все життя прагнув до вдосконалення української літературної мови. П. Куліш розумів необхідність змінити давній правопис, що базувався на граматиці 1619 р., введеної Мелетієм Смотрицьким. Він почав запроваджувати фонетичний правопис, який згодом дістав назву «кулішівка». Розумів П. Куліш також і важливість для поширення літературної української мови перекладу Біблії, тому «постановив перекласти повну Біблію на українську мову, щоб читачі навчалися мови з цієї найбільш читаної книжки» [7, с. 223].

Наукові розвідки діячів українського ренесансу були породжені високою метою пізнання душі українського народу та його просвітництва. Розвиваючись, український рух набував все більшої суспільної ваги та реорганізовувався, що завершилось на кінець XIX ст. формуванням з його середовища політичних партій. Почалось структурування політичної діяльності у грудні 1845 р., коли П. Куліш, разом із Миколою Костомаров (1817–1885), Василем Білозерським (1825–1899), Миколою Гулаком (1821–1899), Опанасом Маркевичем (1822–1867) заснували Кирило-Мефодіївське товариство. У квітні 1846 р. до них приєднався Тарас Шевченко (1814–1861). Загалом Товариство налічувало близько 112 осіб. Недовге існування Кирило-Мефодіївського товариства (XII.1845 р. – III.1847 р.) стало значною віхою у національному відродженні. Гаслом Товариства було проголошено боротьбу за соціальне й національне визволення слов'янських народів, серед них і українців. Автором програмного документа кирило-мефодіївців «Книг буття українського народу» був М. Костомаров. Але, якщо оцінювати внесок в українське націєстановлення кирило-мефодіївців з погляду сьогодення, роль Т. Шевченка у переході українського руху у XIX ст. від українофільства до націоналізму стала визначальною. В. Жаботинський назвав Шевченка «сліпучим прецедентом, який не дозволяє українству відхилитися від шляху національного ренесансу» [4, с. 78–79].

Становлення українського руху у першій половині XIX ст. проходило як ненасильницьке, культурно-просвітне зусилля під знаком поступового реформування, лояльності до існуючих владних інституцій. Та навіть у такій формі український рух викликав численні репресії з боку самодержавства. Націєтворча активність Кирило-Мефодіївського товариства була брутально припинена царською владою. У березні 1847 р. розпочалися арешти, самодержавство жорстоко покарало учасників поміркованого культурницького руху. Особливо – Т. Шевченка та П. Куліша.

Згодом, в період тимчасової лібералізації суспільного життя (після приходу до влади царя Олександра II) у 1855 р. було проголошено амністію. Кирило-мефодіївці М. Костомаров, В. Білозерський, Т. Шевченко, П. Куліш, з'їхавшись до Петербурга, згуртували довкола себе молодих українців, що жили тут. Було засновано (1859 р.) першу українську Петербурзьку Громаду, з поміркованою програмою. Передбачалось на легальних засадах провадити культурно-просвітницьку діяльність серед, передовсім, селянства. Планувалось проведення різноманітних мистецьких заходів, видання книжок, журналів. У 1861 р. П. Куліш, за участю Т. Шевченка і М. Костомарова та за підтримки поміщиків-українофілів Василя Тарновського

(1810–1866) і Григорія Галагана (1819–1888) почали видавати перший в Російській імперії український часопис «Основа», який протягом свого недовгого існування (до вересня 1862 р.) слугував розвиткові самосвідомості української інтелігенції.

Прихильники української культури серед письменників, публіцистів, культурно-освітніх діячів, творчої і наукової інтелігенції відстоювали право українців на свою історію, мову, культуру. Вони створювали громадські організації (товариства, клуби, гуртки), завданням яких стало вивчення історії рідного краю, розвиток культури народу. Сучасний український історик Я. Грицак, аналізуючи ту епоху, досліджуючи одне із визначальних суспільних утворень тієї доби – українську Громаду, підкреслює, що український національний рух породив «культурно-освітню організацію, що ставила собі за мету поширення національної ідеї» [2, с. 65].

Ініціативи Петербурзької Громади знайшли відгук у середовищі тогочасної інтелігенції на південно-західних територіях Російської імперії, де український рух підтримувався широко розповсюдженими ще з першої половини XIX ст. ідеями хлопоманства та українофільства. У 1861 р. виникла Київська Громада, куди увійшли близько 200 осіб (студенти і викладачі Київського університету Св. Володимира та місцева інтелігенція). Були серед них етнографи, історики, археологи, юристи, музиканти, письменники.

Очоловав Київську Громаду Володимир Антонович (1834–1908), відомий історик, засновник Київської школи істориків. Також серед інших до Київської Громади увійшли Михайло Драгоманов (1841–1895), визначний український історик, публіцист, громадський діяч; Павло Житецький (1836–1911), відомий український філолог, педагог і громадський діяч; Олександр Кістяківський (1833–1885), український вчений-криміналіст та історик права; Микола Лисенко (1842–1912), видатний український композитор, засновник української класичної музики, педагог, збирач фольклору, громадський діяч; Іван Нечуй-Левицький (1838–1918), громадський діяч, публіцист, письменник, драматург, перекладач; Тадей Рильський (1841–1902), громадський і культурний діяч, фольклорист; Михайло Старицький (1840–1904), український письменник, театральний і культурний діяч; Павло Чубинський (1839–1884), юрист, етнограф, відомий як автор слів до гімну «Ще не вмерла Україна».

Слідом за Києвом засновуються Громади в Полтаві, Чернігові, Харкові, Єлисаветграді та Одесі.

Підкреслюючи надзвичайне значення Громад для національного відродження, філософ В. Горський зазначав: «Продовжуючи справу Кирило-Методіївського товариства, громадівці здійснюють на рівні філософської рефлексії виокремлення України як суб'єкта історичного процесу із суверенними культурними запитами» [1, с. 250].

Самодержавна влада почала відчувати реальну загрозу з боку ще слабо організованого та малочисельного українського руху. Міністром внутрішніх справ П. Валуєвим 20 червня 1863 р. було видано циркуляр про заборону друкувати українською мовою шкільну та релігійну літературу. Це стало черговим свідченням цілеспрямованої асиміляційної політики російської влади щодо українців. Насамперед тому, як наголошує Я. Грицак, що «Валуєвський циркуляр був спрямований на те, аби перешкодити українському рухові перетворитися з заняття вузького кола інтелектуалів на масове явище» [2, с. 67].

Щоб далі розвиватись, український культурно-просвітницький рух з Наддніпрянщини змушений був

переміститися до Галичини з більш ліберальними умовами суспільного життя.

В. Антонович був одним з перших, хто зрозумів значення для української справи Галичини. Він разом із Олександром Кониським (1836–1900) виступили з ініціативою заснування у Львові постійно діючої української інституції, яка, займаючись науково-літературною діяльністю, вивчала б народне життя і доводила результати своїх досліджень до широкого загалу українців. Для цього було зібрано близько 8000 крб., значну частину коштів пожертвувала поміщиця Єлизавета Милорадович (1832–1890). У серпні 1873 р. було затверджено Статут Літературного товариства імені Шевченка у Львові.

Наддніпрянщина, не дивлячись на репресії, також вносила свій вагомий внесок у націюстановлення. Хоча офіційно Громади було розпущено, український рух продовжувався. На початку 70-х років у Києві В. Антонович, М. Драгоманов, Олександр Русов (1847–1915), Микола Зібер (1844–1888) та Сергій Подолинський (1850–1891) таємно утворили «Стару Громаду», куди увійшли близько сімдесяти досвідчених учасників громадівського руху. Легальним осередком діяльності київської «Старої Громади» стало засноване у Києві Південно-Західне відділення Імператорського географічного товариства, урочисте відкриття якого відбулось 13 лютого 1873 р. Головою було обрано Г. Галагана, а керівником справ – П. Чубинського. Зусиллями громадівців та під егідою Імператорського географічного товариства розпочалося видання архівних матеріалів з української історії, відкрився музей, бібліотека.

Активізація діяльності Київської Громади була сприйнята царським урядом як новий прояв українського сепаратизму. У серпні 1875 р. за наказом Олександра II було створено спеціальну комісію, на яку покладалося завдання вироблення засобів боротьби з українофільською діяльністю. Одним із перших постраждав від дій комісії М. Драгоманов – за українофільство його було звільнено з посади в Університеті Св. Володимира «за третім пунктом», тобто без права займатися викладацькою діяльністю.

Репресивні утиски українського руху призвели до зменшення до 55 осіб кількості членів Київської Громади. З їх числа був утворений «комітет 12-ти», який займався організацією української вільної преси за кордоном. Реалізацію цього завдання було покладено на М. Драгоманова, Федора Вовка (1847–1918), М. Зібера, С. Подолинського (1850–1891). Один із старогромадівців – Яків Шульгін (1851–1911) – виділив 12 тисяч рублів зі своєї спадщини на видавничу діяльність.

За дорученням і на гроші київських товаришів М. Драгоманов у 1878–1882 рр. видавав у Женеві журнал «Громада» – перший політичний український часопис.

М. Драгоманов став одним із фундаторів та провідників поступальних змін тогочасного українського руху, коли культурницький етап українського національного відродження першої половини XIX ст. поступово змінювався у кінці цього століття політичним етапом, провіщуючи зародження українських націоналістичних партій.

М. Драгоманов, який був активним учасником українського руху ще зі студентських років, зумів достатньо швидко подолати культурництво та почати розробку політичної концепції українського соціалізму, який у його версії отримав загальнолюдський, етичний характер. Моральним імперативом українського руху М. Драгоманов проголосив гасло: «Чиста справа потребує чистих рук». Позиція

М. Драгоманова поєднувала демократичні та соціалістичні, патріотичні та космополітичні, слов'янофільські та західницькі елементи. В його політичному мисленні центральною точкою і визначальним фактором стала ліберальна ідея [5, с. 301]. М. Драгоманов вважав, що основною одиницею суспільства є особа, а добробут і щастя кожного громадянина є вищим критерієм суспільного розвитку.

Хоча український рух у XIX ст. зазнавав численних репресій, він не припиняв свого існування. Незважаючи на утиски і переслідування, українське відродження продовжувалось, насамперед, у формі напівлегального громадського руху. Саме Громади допомогли сформуватись та організаційно об'єднатись новому поколінню української інтелігенції, яке органічно приєдналось до загальноєвропейського культурного простору.

У жовтні 1890 р. було засновано першу українську політичну партію у Галичині – Русько-українську радикальну партію. До неї входили Іван Франко (1856–1916), Михайло Павлик (1853–1915), В'ячеслав Будзиновський (1868–1935), Микола Ганкевич (1869–1931), Володимир Охрімівич (1870–1931) та ін. Серед її гасел вперше в історії українського руху було висунуто гасло політичної самостійності України. На наддніпрянській Україні влітку 1891 р. на могилі Шевченка у Каневі було таємно засновано «Братство тарасівців», серед провідників яких були Іван Липа (1865–1923), Борис Грінченко (1863–1910), Михайло Коцюбинський (1864–1913). У політичній програмі товариства містились вимоги широкої політичної автономії України. У 1900 р. у Харкові було створено Револьюційну українську партію. Серед її діячів були Дмитро Антонович (1877–1945), Михайло Русов (1876–1909), діти старогромадівців В. Антоновича та О. Русова.

Молоде покоління, намагаючись побороти українофілів, прийшло до національного радикалізму, основи якого було проголошено у брошурі під назвою «Самостійна Україна» (Львів, 1900 р.) одного із колишніх «тарасівців», адвоката із Харкова, Миколи Міхновського (1873–1924). Було висунуто гасло політичної незалежності України.

Отже, цивілізаційний вибір Україною у XIX ст. був здійснений. Не дивлячись на зростаючий асиміляторський тиск російського самодержавництва, Україна не лише не втратила своєї самобутності, але й продовжувала процес націостановлення у загальноєвропейському контексті. Згодом, уже в кінці XX ст., здобутки українського руху доби національного ренесансу дозволили Україні вибудувати власну державність. Визначальну роль в українському націєстановленні доби романтичного відродження відіграли визначні особистості, які своїм жертвним служінням українській справі спрямували український рух до державотворення.

1. Горський В. С., Кислюк К. В. Історія української філософії: Підручник / В. С. Горський, К. В. Кислюк. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
2. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
3. Дзюба І. У світі думки Лесі Українки / І. М. Дзюба. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 44 с.
4. Жаботинський В. Вибрані статті з національного питання / Володимир Жаботинський. – Київ, «Сучасність», 1983. – 136 с.
5. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 1. / І. Лисяк-Рудницький. – К., 1994. – 554 с.
6. Магочій П.-Р. Історія України / Павло-Роберт Магочій. – К.: Критика, 2007. – 640 с.
7. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М. С. Тимошик / Іван Огієнко. – К.: Наша культура і наука, 2001. – 440 с.

Володимир Сабадуха

Ідеї персоналізму в українському націоналізмі

У статті досліджено ідеї персоналізму в українському націоналізмі. Доведено, що в його основі лежить пріоритет духовного над матеріальним, принцип духовної ієрархії та орієнтація людини на ідеал. Обґрунтовано, що ідеї персоналізму органічно притаманні українському націоналізму.

The idea of the role of personality in Ukrainian nationalism is examined in the article. It is proved that it based on the priority of spiritual values over material, on the principle of spiritual hierarchy and focus on the human ideal. It is proved that the ideas of personality's role are organically inherent into Ukrainian nationalism.

Сьогодні духовна та ідеологічна ситуація в Україні надзвичайно суперечлива. Маємо посттоталітарну ситуацію нерозуміння ролі духовного у життєдіяльності суспільства. Політична еліта не усвідомлює необхідності відродження духовних засад життєдіяльності людини й держави. Відсутність спільних ідеологічних засад в суспільстві гальмує проведення економічних та соціальних реформ. Утім, у суспільстві формується думка, що «без духовної єдності, хоча б більшості населення і хоча б із головних питань реформування, неможливо очікувати значних суспільних перетворень» [4, с. 425]. У цих умовах еліта суспільства має усвідомити, що потрібна філософська концепція, яка б орієнтувала людину на конструктивну й творчу діяльність. Двадцять років незалежності вочевидь демонструють нездатність посередньої людини до цілісного осмислення економічних, політичних, культурних, духовних проблем державотворення. Відродження духовних основ буття української людини відбувається дуже повільно.

Освіченій частині українського суспільства стає зрозумілою нагальна потреба у філософському осмисленні надбань українського націоналізму. З одного боку, націоналізм потерпає від вульгарної критики, а, з іншого, – навіть у свідомості освічених людей він постає як реакційна соціально-політична доктрина. У цих умовах варто повернутись до української філософської традиції, в якій чітко простежено місію особистості в житті суспільства.

Проблеми українського націоналізму сьогодні досліджують Г. Дичковська, В. Іванишин, Г. Касьянов, В. Косик, Р. Шпорлюк, О. Сич та ін., але зв'язок націоналізму з персоналізмом лишився поза увагою дослідників.

Отже, метою статті є аналіз українського націоналізму з позиції ідей філософського персоналізму, що передбачає розв'язання таких завдань: по-перше, з'ясувати теоретичні засади українського націоналізму; по-друге, довести органічний взаємозв'язок персоналізму й українського націоналізму.